

Els comunals i la societat pagesa. Un exemple de l'Alt Urgell (finals s. XVIII-principis s. XIX)

per Montserrat Carbonell i Esteller

Les transformacions en l'estructura de la propietat i en les formes que pren l'organització del treball constitueixen un aspecte fonamental en el procés de transició cap a la societat burgesa. Per això la propietat comunal és objecte d'estudi particularment interessant, ja que —i sense ser exclusiva d'aquest sistema—¹ representa una forma de propietat feudal que tendirà a desaparèixer en el decurs d'aquest procés. En aquest sentit la meua aportació es limita aquí a presentar aquells aspectes d'un litigi sobre béns comunals que em sembla que permeten apuntar algunes reflexions sobre l'ús que es fa d'aquests béns, el seu paper dins l'economia camperola i la diferenciació econòmica i social de la pagesia.

El plet, inacabat, té una durada aproximada de trenta-sis anys (1791-1827), i enfrontà el duc de Medinaceli amb les universitats i particulars d'Alinyà i Perles.² La causa consta de dues parts qualitativament diferents, separades per una suspensió entre els anys 1796 i 1803. A la primera el duc pledeja contra les universitats per tal d'evitar que comerciïn amb la fusta tallada als boscos; l'origen de la disputa rau, doncs, en l'ús econòmic dels comunals. Els resultats d'aquests cinc anys de pledejar van ser favorables al duc. L'any 1793 la Reial Audiència de Catalunya publicà una reial provisió en la qual s'establí la prohibició de talar cap arbre d'arrel mentre durés el plet. Com que els plets solien durar anys i anys, això afavoria notablement el senyor.

La segona part s'inicia l'any 1803. La major part dels esdeveniments que formen l'entrellat del conflicte succeïren entre els anys 1803 i 1806. Els dos darrers documents dels anys 1808 i 1827 testimonien que la qüestió no estava resolta, i que encara restaven pendents molts aspectes.

1. L'origen i l'evolució dels béns comunals han estat tractats rigorosament sobretot en l'aspecte jurídic— per A. NIETO, *Los bienes comunales* (Madrid 1964). Altres obres de gran utilitat per a aquest tema són R. ALTAMIRA, *Historia de la propiedad comunal* (Madrid, Imprenta J. López Casado, 1890); J. COSTA, *La tierra i la question social* (Madrid 1912). Poden destacar-se també estudis recents que ofereixen una perspectiva més local del problema, per exemple A. HERRERA GARCÍA, *Labradores, ganaderos y aprovechamientos comunales. Algunos aspectos de su conflictividad en las tierras sevillanas durante el antiguo régimen*, a «Agricultura y Sociedad», núm. 17 (Madrid, octubre-desembre de 1980), ps. 255-291; A. M. MACÍAS HERNÁNDEZ, *La transformación de la propiedad agraria concejil en el paso del antiguo al nuevo régimen: el repartimiento ilustrado en 1769 en La Laguna*, «Revista de Historia Canaria», annex 1 (Universidad de La Laguna, 1978); M. CUADRADO IGLESIAS, *Aprovechamiento en común de pastos y leñas* (Madrid 1980); E. BAUER MANDERSCH EID, *Los montes de España en la historia* (Madrid 1980).

2. El plet és força extens; consta de sis-cents trenta-cinc folis, distribuïts en tres peces.

Els litigants són els habitants del poble d'Alinyà, alineats en dos bàndols: els capmasers³ i els barraquers, mentre que el duc actua alhora com a àrbitre i com a part interessada. El conflicte esclatà quan els capmasers intentaren i aconseguiren excloure els barraquers de la possessió i l'usdefruit dels comunals i de la participació en els càrrecs municipals. El duc donà suport a les posicions dels més febles, com també va fer-ho el rei. Els capmasers perderen tots els enfrontaments amb la Reial Audiència i foren ells que el 1827 sol·licitaren la continuació del plet.

Les circumstàncies generals on s'insereix el problema mereixen una certa atenció. Jurídicament, els comunals són copropietat dels veïns i estan administrats per l'organització política de la comunitat.⁴ En principi, la jurisdicció és del senyor jurisdiccional, territorial i campal, és a dir, el duc de Medinaceli, car els seus antecessors havien adquirit aquests territoris l'any 1309.⁵ Nogensmenys, les competències del duc en l'administració de justícia sobre les terres comunals són limitades: a partir de l'any 1748 tots els boscos situats a menys de vint-i-cinc llegües (138 km) de costes o rius navegables o útils per al transport de la fusta esdevenen competència del Tribunal de Marina. Aquest s'ocupava no solament de resoldre les disputes i jutjar els delictes, sinó també d'administrar les tales d'arbres.⁶ La finalitat de les ordenances de l'any 1748 era garantir la fusta necessària per la Marina, perquè s'havia de disposar d'embarcacions per dur a terme activitats mercants i guerrerres. La protecció dels boscos, els primers esbossos de desamortització iniciats el 1760 i intensificats al final del set-cents⁷ i la creació de la Comptaduria General de Propis i Arbitris, dependent del Consell de Castella (1760), foren algunes de les mesures preses pel govern borbònic. Fou a través d'aquest organisme que l'administració reial s'assabentà del conflicte entorn dels comunals d'Alinyà i va pronunciar-se sobre aquest tema el setembre de 1804.

3. El terme *campmaceros* és un derivat, castellanitzat, de la paraula capmàs, que, segons Alcover i Moll, significa la casa principal d'un mas i el responsable del pagament del cens davant el senyor.

4. Sobre aquesta qüestió, *vid.* J. GUILLAMON, *Las reformas de la administración local del reinado de Carlos III* (Madrid 1980).

5. La senyoria jurisdiccional, territorial i campal del duc de Cardona-Medinaceli sobre aquests territoris remunta, segons la documentació emprada, al segle XIV: «*En cinco de las nonas de marzo de mil trescientos i nueve, Maymon de Jossa vendió perpetuamente a Dn. Ramon Folch de Cardona (...) el castillo de Perlas y Aliñá con otros castillos y lugares, y todas sus tierras y posesiones, montes, collados, valles, bosques, garrigas, pasturas y prados con todos sus diezmos y jurisdicciones (...). De esta venta adquirió Dn. Ramon Folch y consiguientes sucesores la propiedad de los bosques de Perlas y Aliñá, y la qualidad de Señores Jurisdiccionales, territoriales y campales de los lugares y términos de dicho nombre*» (1807, plet núm. 12.460).

6. E. BAUER MANDERSCHIED, *Los montes...*, ps. 57-59.

7. La tasca desamortitzadora va incidir principalment sobre els béns de propis i arbitris dels pobles. Tanmateix, la difícil distinció entre béns comunals i de propis permeté la desaparició de força terres comunals molt abans d'iniciar-se la desamortització civil de Mendizábal. Possiblement algun sector del poble d'Alinyà temia que la manca de propis forcéss la repartició dels comunals entre els més desposseïts.

L'ús dels comunals (1791-1796)

Els pobles d'Alinyà i Perles són situats a l'Alt Urgell, prop dels límits amb el Solsonès, a la ribera esquerra del Segre. Localitzats a la zona nord-oest del ducat de Cardona, pertanyen a aquest estat del patrimoni dels Medinaceli a Catalunya. Perles, agregat de l'ajuntament d'Alinyà, és un petit nucli de poblament emplaçat en un terreny montuós de mitjana qualitat, que segons Madoz només permet el conreu de sègol, ordi, patates, i la cria de bestiar. Una mica més cap a l'est es troba Alinyà, més gran que Perles i situat en un terreny de millor qualitat. El mateix autor el descriu de la manera següent: «*Es muy aspero y quebrado pero fértil y productivo, calculándose su rendimiento en un cinco por uno en la parte destinada a cultivo; puéblanle dilatados y espesos bosques de pinos, robles y otros arboles silvestres, que proporcionan abundancia de maderas para la construcción y leña para combustible, también hay muchos y sabrosos pastos con los cuales se sostiene toda clase de ganado.*»⁸

Al terme d'Alinyà l'àrea ocupada pels comunals «*tenía dos horas y media de ancho y ocho horas de circunferencia poco más o menos.*»⁹ Els habitants d'Alinyà i de Perles hi acostumaven a «*apacentar ganados, sacar rompidas o bohigas, hacer leña, carbón, pez, aguarrás y todo lo demás que les convenía o ocomodaba.*»¹⁰ El veïnat tenia envers el senyor una sèrie d'obligacions, que consistien en el pagament del «delme, terços, mitjos terços i lluïsmes de tots los alous i domini directe de les heretats. Les universitats se sustentaven amb emoluments i ademés pagaven quístia anual.»¹¹

El conflicte esclatà arran de les tales realitzades pels veïns amb la finalitat de comercialitzar la fusta. La resolució del Tribunal de la Reial Audiència, dataada a l'agost de l'any 1793, els prohibia totes aquelles activitats que anessin més enllà de la capacitat de llenyar i pasturar per als seus propis usos.¹² Nogensmenys, la pràctica sistemàtica de tallar arbres d'arrel —així com la de llogar aquesta facultat— continua existint. L'any 1796 l'Audiència ratificarà la seva postura sancionant els autors del delictes.¹³

No ha de sorprendre que els pagesos vulneressin les normes dictades per la Reial Audiència, car el benefici de la fusta resultava força atractiu. Un dels testimonis destaca «*el valor y precio que iba tomando dicho género con el*

8. P. MADOZ, *Diccionario geográfico, estadístico, histórico de España y sus posesiones de Ultramar* (Madrid, 1646-50), vol. II, p. 11.

9. Datat el 22-XII-1805, plet núm. 12.460, 2a. peça.

10. Correspon a l'any 1804 (*Ibid.*).

11. Plet núm. 12.460, 1a. peça (23-VII-1791).

12. La reial provisió del Tribunal de la Reial Audiència de Catalunya, dataada el 7 d'agost de 1793 i ratificada el setembre de 1796, diu així: «*Los Sres. de la Real Audiencia y Sala que preside Dn Miguel de Magarola (...) han acordado que deben y mandan a los Ayuntamientos y Particulares de Alinyà y Perlas, que pendiente este pleito y hasta que otra cosa se provea cesen y se abstengan de usar y valerse de los pastos y leñas de los bosques que se disputan, sino por sus propios usos sin cortar árbol de raíz por sí ni por medio de interpuesta persona bajo la pena de 50 libras. Y hacen comisión al Procurador Jurisdiccional de Cardona (Balthasar Aixelà) para que zele i vigile el cumplimiento de esta providencia*» (*Ibid.*, 1a. peça).

13. La ratificació de la reial provisió del 1793 demostra que les tales d'arbres es continuaven fent. Els autors del delictes, el batlle i regidor primer de l'any 1795 juntament amb el batlle i regidor segon de l'anterior any 1794, pagaren 200 lliures.

aumento de la población». ¹⁴ Aquest material anava destinat a la construcció, concretament «a la fàbrica i edifici de la Reial Duana de Barcelona». ¹⁵ No era solament l'afany especulatiu el que empenyia a això, sinó també la més estricta necessitat. Les universitats justificaven la cessió de la facultat de talar a Josep Prats, comerciant de Barcelona, «per socórrer los graves necessitats en què es trobe lo comú i particulars (...) y señaladamente per pagar lo real tribut i altres petxos a què estan afectes. Y a causa de la notòria pobresa que experimentan per los contratemps i males collites, no poden acudir com i als precisos sostenents de ells i sa família». ¹⁶ En el mateix sentit l'apoderat de les universitats presentà una queixa a la Reial Audiència: «*No permitirá V.E. que pendiente este pleito y hasta que se haya sustanciado (...) queden mis Prâles privados de unas facultades (...) que sin ellas les faltaria el medio de subsistir y tendrían que abandonar aquel país, porque de no poder conllogar no podrían estercolar y adovar las pocas tierras de cultivo, y de no poder vender árboles y beneficiar la leña no podrían acudir a sus obligaciones y ni menos al pago de los reales tributos.*» ¹⁷

El duc de Cardona-Medinaceli mantenia el control de la vida econòmica dels seus territoris mitjançant les capbreuacions. També sostenia una certa vigilància de la vida política gràcies al nomenament del batlle. Ara bé, els comunals —com a copropietat dels veïns, vinculats a aquests, administrats per l'ajuntament i amb l'àrea de bosc sota la jurisdicció de Marina— resten fora del seu control directe. Aquest tipus d'ús econòmic dels boscos atemptava, en darrer terme, contra les prerrogatives del senyor, puix que permetia als seus vassalls obtenir guanys substancials que escapaven a la fiscalitat senyorial.

Els resultats relatius a aquest primer període de la causa consistiren en la confirmació per part de la Reial Audiència dels privilegis del senyor, perquè, com ja hem vist, es prohibí la tala d'arbres als habitants d'ambdós pobles.

Barraquers contra capmasers (1803-1827)

A partir de l'any 1803 el procés experimenta un canvi substancial. El pes de la disputa recau, únicament, en el poble d'Alinyà, on apareixen dos bàndols econòmicament i políticament —pel que fa als càrrecs municipals— diferenciats.

14. Plet núm. 12.460, 2a. peça (22-xii-1805). Vilar demostra l'augment de preu dels productes forestals al llarg del segle XVIII: la llenya, per exemple, quasi quintuplicà el preu; el carbó de fusta va seguir la mateixa evolució; i la llenya de forn triplica el valor (P. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. III, Barcelona, Ed. 62, 1966, p. 407). No hi ha cap índex, per al set-cents, dels preus de la fusta destinada a la construcció; tot i això cal suposar —basant-nos en informacions soltes— que aquest material seguí una evolució similar.

15. Aquest és un dels pactes del contracte del 20 de novembre de 1787 entre la universitat i particulars d'Alinyà i Josep Prats —comerciant de Barcelona—, per al qual se cedirà la llicència i la facultat de tallar fusta durant un període de dotze anys a canvi de 525 lliures, 2 sous i 6 diners.

16. Plet núm. 12.460, 1a. peça.

17. *Ibid.* (13-v-1794), 1a. peça.

Així, a l'encapçalament de molts documents es pot llegir: «*Los Regidores de Aliñá y demás vecinos ricos (...) contra los vecinos pobres...*»,¹⁸ respectivament capmasers i barraquers. Al llarg de la causa el duc actuarà com a àrbitre sensible als interessos dels més febles; i alhora com a part interessada en el litigi. De fet, oposant-se als més forts també afeblia els qui més podien amenaçar els interessos de l'aristocràcia.

Els barraquers constituïen un grup de trenta-una famílies,¹⁹ nous pobladors instal·lats els afores del poble des dels anys vuitanta del segle XVIII. Procedien del mateix nucli d'Alinyà, on es registrà, com arreu, una alça demogràfica en el decurs del segle.²⁰ En aquest sentit, la informació continguda en la documentació és eloqüent: «*El pueblo de Aliñá de tiempo inmemorial se había compuesto siempre de las catorce casas hasta milsetecientos ochenta, que empezaron a construirse en terreno propio de los dueños de las catorce casas antiguas, y con previo permiso de los mismos, ciertas casitas llamadas barracas. Cuyo número excedía en el día de treinta. Y a proporción que ha ido aumentándose el número de estos barraqueros, han pretendido usurparse facultades que no les competen (...). Los dueños de las catorce casas antiguas les concedieron el permiso de construir barracas dentro de sus tierras mediante ciertos pactos (...) y reducir a cultivo la porción de tierra que ha cada uno fue señalada.*»²¹

Segons un altre testimoni: «*Los segundones, que no conocían otro oficio ni arte que la agricultura procuraron, como procuran, en su primera edad construir sus casas a fin de poderse casar y establecer, confiando en el cultivo de las pocas tierras que se les daban en dote, y de los grandes empribios que tiene dicho pueblo.*

»*El ser las casas antiguas algún tanto asendadas p.^a lo mismo suficientemente acomodadas; y al contrario, siendo los nuevos establecidos unos pobres empribantes destituidos de toda conveniencia ha sostenido siempre una distinción monstruosa e inhumana entre las casas antiguas y entre las nuevas, que ha llegado a tan escandalosa barbaridad, como que p.^a mucho tiempo se veían en cierto modo desterrados de dicho pueblo los que aun siendo hijos de las casas antiguas intentaban casarse y avecindarse en el mismo. Mientras que se mantenían solteros podían cultivar las tierras comunales, valerse de las leñas, árboles, yerbas y demás productos así industriales como naturales de su term.^o Pero al mismo instante que se casaban, los dueños de las catorce casas antiguas los privaban de todo hasta obligarles a buscar en otros pueblos menos ambiciosos su vecindario y sustento.*»²²

Els barraquers vivien de la poca extensió de terra que hom els havia cedit. Per tal de poder subsistir, practicaven d'altres treballs complementaris: ampliar l'àrea conreada fent rompudes en els comunals; pasturar algun cap de

18. *Ibid.*, 2a. peça (1804).

19. *Ibid.*, 3a. peça (1806).

20. Aquest creixement es fa ben palès comparant les dades dels censos del 1718 i el 1787. L'any 1718 Alinyà tenia 46 habitants, i Perles 25; mentre que l'any 1787 ambdues poblacions tenien 81 habitants i 48 habitants, respectivament. La població d'aquestes viles quasi es duplicà en el decurs de setanta anys (P. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. III, p. 174).

21. *Ibid.*, 2a. peça (5-IV-1803).

22. *Ibid.*, 2a. i 3a. peces (22-XI-1803) (document repetit).

bestiar propi o àdhuc aliè;²³ reconstruir camins a canvi d'un jornal pagat per l'Ajuntament;²⁴ i també comerciar amb la fusta dels boscos. Pagaven nou lliures anuals de quístia i deu diners cada casa pel dret anomenat «gatger de València»;²⁵ no participaven, però, en les obligacions que tenia l'Ajuntament respecte al fisc.²⁶

Contràriament, des de feia molts d'anys els capmasers havien configurat el nucli de la vila d'Alinyà. Ells eren els propietaris de les catorze cases antigues i s'anomenaven rics i hisendats.²⁷ Possèien casa i terres en establiments;²⁸ empraven els comunals per fer pasturar el seu ramat, per comerciar amb la fusta i per extreure'n pega i aiguarràs. Pagaven nou lliures anuals de quístia i deu diners per cadascuna de les seves cases; a més a més, abonaven vuit lliures i deu sous pel cadastre corresponent al bosc i les muntanyes d'Alinyà. Satisfèien els censos i es feien càrrec de totes les servituds del comú —bagatges, recomposició de camins, etc.—; sabem que també pagaven delme, car el duc havia de sufragar dues lliures i divuit sous al Reial Cadastre en concepte dels delmes i censos que rebia del terme.²⁹

Els motius pels quals s'enfrontaren els dos bàndols són bàsicament tres: en primer lloc, l'assumepte de l'embargament i el desembargament de la fusta tallada pels barraquers; en segon lloc, la publicació i suspensió d'un ban o edicte penal que exclouïa els nous pobladors de l'ús dels comunals; i, per últim, la proposta de regidors per a l'any 1806, per la qual els capmasers pretenien monopolitzar tots els càrrecs.

L'embargament i el desembargament de la fusta tallada pels barraquers

Embargar significa, en termes jurídics, l'ocupació i retenció de béns ordenada per l'autoritat judicial a conseqüència d'un delictes, i priva els responsables de la facultat de disposar dels béns. L'operació d'embargar i desembargar la fusta tallada pels nous pobladors va fer-se dues vegades, la primera a l'estiu de l'any 1803. El 22 de juliol s'obrí en el Tribunal Ducal de Solsona un expedient d'embargament que havia estat presentat pel batlle d'Alinyà a instàncies dels

23. «Entran en los comunales para pastar su pequeño numero de reses, sino tambien con ganado ageno» (*ibid.*, 2a. peça, 10-XI-1803).

24. «Que si trabajan en la reconstrucción de caminos es por el jornal que les pagan los propietarios de las catorce casas antiguas» (*ibid.*, 1804).

25. *Ibid.*, 2a. peça (5-IV-1803).

26. «Nunca han pagado cosa alguna por razon del Rl. tributo del catastro correspondiente a las montañas y bosques (...) no pagan correspondción alguna al Muy Ilte. Duque Advte. en razón de las montañas y bosques de Aliñá, ni por otra distinta causa (...). No han sufrido jamás ni sufren al pnte. ninguna de las servidumbres como los vagajes, recomposición de caminos y demás que se ofrecen» (*Ibid.*, 2a. peça, 1804).

27. Els noms de tretze dels catorze propietaris de les cases antigues, entre els anys 1803 i 1804, són els següents: Martí Tresserra, Pau Giró —àlies Graell—, Antoni Comellas —àlies Bosa—, Joan Casal —àlies Vilana—, Joan Tarrés i Calvet, Antoni Graell, Josep Costa, Antoni Piqué, Joan Montada, Miquel Vilaginés, Bartolomé Betriu, Joan Simon —àlies Puit— i Miquel Terres.

28. «Como señores jurisdiccionales i campales, han acostumbrado los duques (...) conceder en establecimiento las tierras que han tenido por conveniente de todas las comprendidas en los términos de Perlas y Aliñá» (*Ibid.*, 3a. peça, 1807).

29. *Ibid.*, 2a. peça (1804). Certificat del reial escrivà públic d'Organyà.

capmasers. L'expedient fou anul·lat a les acaballes d'aquell estiu per les pressions exercides pels mateixos interessats —els barraquers—, pel Tribunal de Marina i pel duc. Els capmasers, considerant discriminatòria la resolució de la cúria, denunciaren l'existència d'una mancomunació entre el duc de Medina-li i els nous pobladors.³⁰ La Reial Audiència va prendre part en l'afer, i substituï l'antic zelador dels boscos d'Alinyà, que s'encarregava de veïllar pel compliment de les resolucions de l'Audiència. Anteriorment el càrrec era ocupat pel procurador jurisdiccional de Cardona —naturalment, addicte al duc—, però a partir del setembre de 1803 recaigué en l'alcalde major de Puigcerdà.³¹

L'any següent el problema va reaparèixer amb més virulència. L'alcalde d'Alinyà, sota la supervisió de l'alcalde major de Puigcerdà, reprimí l'acció dels barraquers aplicant diverses mesures: embargà la fusta, derruï els forns de fer pega³² i els amenaçà amb la reclusió a la presó de Puigcerdà i amb la confiscació de les mules utilitzades com a transport de la fusta per les riberes del riu Segre fins a Tortosa.³³ La Reial Audiència, que en un principi es desentengué del cas i el remeté al Tribunal de Marina, el 12 de març de 1804 publicà un reial acte aixecant l'embargament de la fusta tallada pels *barraqueros*.

Sobre la proposta de regidors per a l'any 1806

L'alcalde d'Alinyà era de nomenament ducal. Els regidors s'escollien presentant una proposició, elaborada pels regidors sortints a la Reial Audiència, per tal que aquesta la ratifiqués o la denegués. En el cas vist, però, cadascun dels bàndols (barraquers i capmasers) enviaren distintes propostes.

El procés s'inicià l'agost de l'any 1805 amb una proposta dels capmasers, integrada per tres homes de les catorze cases antigues. Els barraquers denunciaren a l'Audiència l'acaparament de càrrecs municipals per part dels habitants

30. Segons els capmasers, l'aliança entre el duc i els nous pobladors s'establia de la manera següent: «Los barraqueros así como se presentaron al Comandante de Marina, hicieron lo mismo en la Contaduría del Muy Ilte. Duque ponderando, y dando pruebas de su miseria e infelicidad, y de lo inútil que sería el perseguirlos con rigor, y por este principio, por un motivo de equidad, de conmiseración y de Yusticia, siguiendo el espíritu de moderación que por disposiciones del Muy Ilte. Duque rige en la administración de su hacienda, se adherió a que los barraqueros depusiesen de los cientocincuenta pinos que suponían tener cortados, y cortasen cien más para completar cierto ajuste que tenían hecho mediante pagar el precio de una y otra cosa» (3 de setembre de 1803, carta del comptador del duc a l'assessor de Solsona). «Le advierto a V.M. que la gracia que se les ha hecho a los barraqueros por pura conmiseración, y por conocer que sería infructuoso el perseguirlos (...) uno de los motivos que más nos han llevado a ser indulgentes ha sido la necesidad de saber y justificar los excesos de los propietarios, que han sido los que verdaderamente se han aprovechado de los bosques» (*Ibid.*, 2a. peça, 12-XI-1803).

31. Del qual se sabia «lo oportunas que eran para sus ideas el ministerio de semejante comisionado» (*ibid.*, 2a. peça, 22-XII-1805).

32. El procurador dels barraquers exposa: «Deho bayle ha dirruído a viva fuerza los hornos de hazer pez... y apoderándose de las muchas cargas de leña que ha dicho fin tenían preparada, todo al objetivo de reducir a mis Principales a la ultima miseria» (*Ibid.*, 2a. peça, 7-II-1804).

33. Sobre aquesta qüestió, vegeu l'article de Jordi MALUQUER DE MOTES, *Per a una història de la societat pagesa tradicional: les formes de treball (VII). L'explotació del bosc i el transport de la fusta (els raiers)*, «L'Avenc», núm. 34 (gener de 1981), ps. 36-44.

rics del poble i presentaren dos candidats pertanyents a les cases noves.³⁴ El mes de desembre del mateix any l'Audiència respongué amb un reial acord segons el qual els barraquers no havien de restar exclosos dels càrrecs municipals. A principis de l'any 1806 el conflicte encara persistia: els capmasers, o antics pobladors, presentaren una segona i una tercera proposta incloent un habitant de les cases noves que no coincidia amb cap dels candidats escollits per aquells. El problema es resolgué definitivament el 6 de març de 1806, quan l'Audiència nomenà regidor primer Joan Tarrés,³⁵ i regidor segon Joan Guitart —tots dos barraquers— afegint la clàusula següent: «*Se manda para lo sucesivo que cuando el bayle sea de las casas nuevas los regidores sean de las casas viejas y viceversa.*»³⁶

Amb aquesta segona conquesta dels barraquers —la primera havia estat la qüestió de l'embargament de la fusta—, l'antiga situació de segregació s'havia modificat en part. L'accés al poder local els conferia un cert control sobre els comunals: i aquest, precisament, era l'aspecte clau del conflicte.³⁷ Els arguments amb els quals els capmasers pretenien conservar els seus privilegis —seny, fortuna i instrucció—³⁸ foren impotents. La postura del duc i de l'Audiència va ésser decisiva en la conclusió del problema: «*Viviendo en un gobierno ilustrado que no exime a los pobres de los cargos públicos, no puede hallarse motivo para que se los juzgue incapaces de ellos, haciéndolos iguales con los individuos que tienen delito o infamia positiva...*»³⁹

34. *Ibid.*, 2a. peça (x-1805).

35. L'existència de dos individus anomenats Joan Tarrés —un de les cases noves i un altre de les cases antigues— motivarà greus confusions, les quals permetran als capmasers d'introduir al seu home a l'ajuntament. El 19 de maig de 1806 l'Audiència corregirà l'error intencionat multant el batlle Joan Simon a pagar 25 lliures.

36. *Ibid.*, 3a. peça (6-11-1806).

37. En paraules del procurador dels barraquers, els capmasers «*son los que componen el Ayuntamiento, y que en clase de prepotentes querian absorvirse todos los comunales de dcho. término con exclusión de mis Prâles (...). Los que componen dcho. Ayuntamiento son todos (...) dueños de las catorce casas antiguas (...). No hay en dcho pueblo Síndicos ni Diputados (...). Los dueños de las catorce casas antiguas son los que siempre han gobernado y gobiernan dcho pueblo*» (*Ibid.*, 2a. peça, 22-xi-1803).

38. L'argumentació es basava en la superioritat d'atributs, i el procurador dels capmasers l'exposava en termes com aquests: «*Si mis Prâles han pretendido excluir a los barraqueros de los empleos de la República, en esto no había ninguna opresión ni vexación, sino un buen acto por el bien del pueblo. ¿Cuando el pueblo de Aliñá será tan bien cuidado y gobernado por los barraqueros, que comienzan ahora y que necesitan absolutamente el jornal diario para su manutención como lo ha sido hasta ahora siempre por los dueños de las catorce casas, más instruidos, más expertos y menos necesitados de trabajo?*

No es ya ningún problema político, sino una máxima muy cierta y sabida en este orden que aquel que zelara y velara más por la felicidad del pueblo que [sic] tiene mayor interés, y cuyo interés privado tiene conexiones estrechas e íntimas con el común de todos los vecinos. ¿Y en el pueblo de Aliñá, serán estos los barraqueros, quienes por todas sus circunstancias es poco menos que indiferente vivir allá o acullá, o serán mis Prâles que como dueños de las catorce casas originarias fundadoras del pueblo tiene su interés privado tan hermanado y dependiente del público y común, que casi llegan a identificarse» (*Ibid.*, 2a. peça, 31-v-1803).

39. *Ibid.*, 2a. peça (23-xi-1803).

El ban o edicte penal publicat pel batlle i els regidors d'Alinyà a instàncies dels capmasers (1806)

A començaments de l'any 1806 la confusió que regnava a l'ajuntament d'Alinyà, motivada, com ja s'ha dit, pel problema dels regidors, permeté que els capmasers aconseguissin de la Reial Audiència un ban penal, datat el 12 de març de 1806, que reglamentava l'aprofitament dels comunals i la sanció de les transgressions. Però, lògicament, la conclusió del problema dels regidors a favor dels barraquers facilità la supressió del ban el 10 d'octubre de 1806.

El ban en qüestió havia estat redactat per l'ajuntament d'Alinyà el mes d'octubre de 1792 —moment en què el plet ja s'havia iniciat. La reglamentació s'adreçava, principalment, a preservar les pastures, fixant les rotacions del seu ús, i a impedir les rompudes en determinades zones.⁴⁰ L'edicte no era aplicable als forasters, els quals podien disposar de les pastures pagant un bon preu als capmasers. La cosa més destacable, però, són les possibles conseqüències de l'exercici del dit ban, paleses en el text següent: «*De él depende la subsistencia de treinta i una familias. Las sacan del cultivo de las tierras, apacentamiento de las hiervas y corte de árboles de los terrenos comunales (...) creyendo con mucha razón de que si consiguen privar a mis Principales [els barraquers] un solo año el cultivo de las tierras, y el uso de hiervas y árboles, quedarían reducidos a tal estado de miseria, que no sólo no podrán vindicar sus indisputables derechos, pues ni podrán subsistir en sus hogares, violentándoles por este medio indirecto a abandonar con sus familias numerosas el lugar de su naturaleza y domicilio (...), reduciéndolos a la inmigración y a la mendicidad.*»⁴¹

Resumint, el litigi palesa que l'oposició a l'ordre feudal no la protagonitza una pagesia homogènia, car en el seu si apareixen diferències econòmiques considerables. Aquestes es perpetuen i augmenten amb la institució de l'hereu, que havia contribuït singularment a configurar l'estructura de classe del camp català. Un bon exemple de pagesia benestant es troba en aquests capmasers d'Alinyà, que perseguien la supressió de la propietat comunal. Això ho demostra el fet que a partir de l'any 1803 els capmasers demanin al duc la cessió dels comunals en establiment.⁴² Pretenien, doncs, privatitzar-ne l'ús i marginar la major part de la població d'Alinyà. En l'altre extrem se situarien els barraquers, que cercarien aliances ambigües —per exemple amb el duc de Cardona-Medina-celi l'any 1803— per fer cara a l'agressiu exclusivisme dels capmasers i a l'empitjorament de les condicions materials de vida que per a ells representava la tendència a la privatització dels comunals. La diferenciació econòmica en el si de la pagesia i les distintes aliances plantejades donarien lloc a la formulació de projectes polítics alternatius, interessats els uns en el «perfeccionament» de la propietat —que era la clau de volta del programa liberal—, i els altres de-

40. La còpia del ban original figura en els testimonis escrits de la causa. Però la seva extensió n'impedeix la transcripció en el present article. El document esmentat es troba a *ibid.*, 1a. peça (22-xii-1806).

41. *Ibid.*, 3a. peça (17-ix-1806).

42. El 5 d'abril de 1803 el representant dels capmasers fa una petició al duc: «*Suplico a VE que sea de su dignación acceder al establecimiento de todos los comunales del term.º y castillo de Alinyà bajo la entrada y censo anual que pareciere mas equitativo*» (*Ibid.*, 2a. peça). La petició va ésser denegada pel duc.

nunciant-ho en una reacció que no era solament d'ofuscada adhesió al passat. Però aquests aspectes haurien de tractar-se en un marc diferent del d'aquesta nota, que té propòsits més limitats.